

ТРИЗУБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENIT UKRAINIENNE

Число 12 (70), рік видання III. 20 березня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 20 березня 1927 року.

Коли в ясні весняні дні березня 1917 року на заклик проводирів під жовто-блакитним прапором пішли маси, то це, — несподівано для багатьох, — сталося тому, що під сірим холодним попелом апатії й забуття жевріла ще іскра традиції, яку побожно берегли служителі української ідеї. Було це можливим тому, що під льодом неволі, що ним жалкий мороз з Москви скував усе на Україні, пробивалися живі течії. Тому, що ніколи не переривалася систематична робота національна, в центрі якої в часи найгіршого поневолення і найтемнішої реакції стояло Товариство Українських Поступовців (ТУП).

З того дзерна, невеликого, але міцного й здорового, зародилася й виросла Центральна Рада, що з ухвали купки двох десятків інтелігентів перетворилася з часом в представника всього народу, оновителя і творця української державности, носителя верховної влади України.

Од зборів в тісенькій кімнатці українського шпиталю при клубі «Родина» до справжнього парламенту України, з його правительством, з його гордим: «од нині Українська Республіка стає самостійною й ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу...»

Ми не спинятимемося над етапами, які перейшла вона на цьому шляху.

Ролі Центральної Ради на тлі визвольної боротьби в ділі відновлення нашої державности присвячуємо ми спеціальне число «Тризубу», прив'язуючи його до дати Українського Національного Кон-

гресу, що, об'єднавши, усе, що було живого й свідомого на Україні, поставив її діяльність на ширшу базу і надав їй характер загально-національної установи.

Сьогодні хочемо ми пом'янути тільки цю незабутню річницю — 20-го березня 1917 року — десятиліття заснування Центральної Ради і кількома словами лодяки і пошани віддати належне розпочату нею.

Чимало було хиб в її організації, недовершеного, огріхів і помилок в її праці. Багато було з-поміж нас людей, що не мирилося й не приймало її соціально-економічної програми, де вона віддала данину революційному часові і намагалася тим способом одвернути від большевизму симпатії темних та несвідомих шарів людности. Але все покривали й перевершували ті гасла національні й державні, які вона виставила. Всіх захоплював той порив, запал та єдність в стремліннях загально-національних, що піддержували своїх і примушували рахуватися з собою чужих. До неї прийшли — со скрежетом зубовним — і поклонилися ворожі визволенню України національні меншості. Їй поступилося Тимчасове Правительство, на скрізь централістичне, як кожне російське незалежно від його кольору. Проти неї скупчувалася вся ненависть Москви білої чи червоної. Проголошену нею Українську Народню Республіку визнали представники Франції та Англії. З її правительством підписали мир осередні держави.

Історія одвіє половину демагогічних лозунгів, засуджених на непам'ять і забуття, од того головного й доброго, що зробила вона для України.

А це головне, — що вона, підбивши підсумки довгим вікам летаргії й поневолення, поставила ідеал, за який пішли на смерть і підуть ще краші сини народу — незалежна Держава Українська, — це зостається їй пам'ятником навіки.

Ті обставини, в яких проходила її діяльність, пояснюють силу і характер її, зрозумілими роблять її помилки і ще більше підкреслюють її заслуги.

З однієї сторони, — розбурхане море революції з її ексцесами крайностями й анархією, а з другої, — темна ще народня маса, як допіру прокидалася од вікового сну і поволі доходила до національних свідомости та розуміння державних інтересів свого краю.

Молода держава, ніким не підтримана, на власні сили здана виснажена війною й революцією, не зважаючи на всі жертви знаних і незнаних героїв, що за неї життя своє поклали і що перед їх пам'яттю і сьогодні побожно схиляємося ми чолом, не спроможна була оборонити

нити своєї території проти потужного ворога. Одійшла за кордон її героїчна армія разом з правительством Української Народньої Республіки, що не склало зброї і по цей день і в одмінних умовах і формах продовжує боротьбу за визволення

Перший період її ніби закінчився неуспіхом, але поставлену мету, що її визначила Центральна Рада, раніше чи пізніше буде досягнуто

І цьому запорукою саме та організаційна здібність, якої ніщо не може зменшити, саме та здатність до державної творчості, яку виявив наш народ в ті часи страшної великої революції і оружної боротьби за визволення й державність України.

ФЕДЕРАЦІЯ НАРОДІВ СХОДУ ЄВРОПИ і ПОЛІТИЧНІ ШУЛЕРИ.

У ч. 55-56, 1927 р. за січень-лютий «Революційной России», центрального органу російської партії соціалістів-революціонерів, знаходимо дві цікаві для нас статті: «Тезиси В. М. Чернова («Паневропейское движение и интересы Востока Европы») і другу, поруч із нею, під широким і туманним заголовком: «Основные положения проекта платформы социалистической лиги мирного разрешения национального вопроса на Востоке Европы».

В першій статті п. Чернов цілком академічно дає свою оцінку післявоєнного взаємовідношення економічних інтересів старих і нових держав Європи, вказує на тенденцію пан-європейського союзу мирно завоювати Схід Європи і зробити його васалом своїх синдикатів і трестів. Порятунком од цього економічного поневолення Сходу Європи п. Чернов бачить у союзі «вільних» народів, що раніше входили у склад колишньої Росії. Він що правда, не тягне до того союзу Фінляндію, Естонію, Латвію, Литву й Польщу, але зазначає, що економічні інтереси їх (і навіть Чехо-Словаччини) схильять їх згодом до того союзу, бо вони вже ось-ось нині стають економічними васалами Центральної та Західньої Європи, і врятувати їх од цього може тільки приєднання до союзу «вільних» східно-європейських держав, який має стати буфером чи посередником між індустріальним заходом і багатим на природні сировинці сходом.

«Тезиси» досить обґрунтовані і з де-якими з них їх можна було б теоретично погодитися.

Але при практичному підході до переведення в життя тих тезисів, що робить друга стаття чи то пак «Основные положения проекта платформы» тої Ліги, — починає вилазити шило з мішка, і ми знову бачимо той самий, добре знайомий нам, московський імперіялізм, тільки гаранніше замаскований і прикритий більшою кількістю фігових листків.

Не треба бути великим юристом, політиком чи дипломатом, щоб зрозуміти, куди веде та Ліга народи колишньої Росії. Ось приклади.

Після попередження в п. 2 А, що

«С одной стороны, исходя из принципа национального равенства, отрицая допустимость какого нибудь господства одного народа над другим, оставляя полную свободу самоопределения, Лига признает..»

Далі йде те, що має бути «с другой стороны» — (той таки п. 2. Б. д.):

«Ограничения суверенных отдельных государств (що мали б необачність увійти в ту Лігу. М. Л.) в отношении монопольного использования тех частей их территорий или естественных выгод их положения, которые жизненно необходимы для обслуживания экономических интересов других государств, с предоставлением последним в публично-правовом порядке определенных прав пользования на чужой территории».

Коли ж до того додати ще:

«взаимное предоставление свободного въезда, передвижения и временного пребывания граждан одной стороны в пределах других» (п. 2. Б. е.),

то ясно, до чого фактично зведеться обіцяна у п. 3. А. наша «отдельная самостоятельность».

«Российская федерация, Украина, Белорусия, Грузия и Армения должны рассматриваться, как отдельные самостоятельные государства».

Добра нам «отдельная самостоятельность», тільки без «тех частей», які комусь потрібні та по яких всякий буде мати «право свободного въезда, передвижения и временного пребывания»! Це вже нам добре діалося в знаки за 270 літ царського режиму і за Керенського, і за Денікіна та Врангеля, і нині під СССР.

Це значить: віддай Російській Федерації — Чорне море, Донбас, Кривий Ріг, наш хліб, цукор, бо все це «затрагивает ее жизненные экономические интересы».

Як на мене, то краще вже одвертий і щирий ворог, що грабує з ножом у руці, ніж оттакі хитрі «соглашателі», як російські ес-ери, Мілюков, Мякотін і ін., що підходять до нас із хитро-сплетеними доказами, що ми пропадемо без федерації з Москвою, яка нас обдарувала «обще-русской культурой».

Одвертий ворог розуміє, як і ті «соглашателі», що без України Московщина переведеться на третюрядну державу й тому щиро каже:

— Чтобъ мы вамъ отдали полтавскій черноземъ, политый русской кровью? Вотъ чего захотѣли! Черное море себѣ забрать хотите? Да оно станеть Краснымъ отъ вашей крови!

Принаймні щиро й одверто. А «соглашателі» дають нам із ласки своєї все: «отдельную самостоятельность и суверенность» за винятком «тех частей» нашої території, що їм потрібні. Вони навіть готові помиритися і на тому, що вони для нас «иностранці», бо п. 2, Б, ж каже:

«взаимного признания за иностранцами равных гражданских прав с гражданами своей страны».

Тай тільки те?

Ми малим ситі...

Але не розбір і критику платформи тої «Лиги мирного разрешення національного вопроса на Востоке Европы» я ставлю нині на обмір-ування: це може зробити не гірше од мене всякий, хто уважно прочитає ті «Основные положения» і розшифрує, що в них закрито фіговими істками толерантности до національних змагань народів сходу Европи.

Я хочу звернути увагу на де-що инше.

Хоч у «Революционной России» під вищеназваною платформою той же підписав одного тільки «русского» ес-ера Гуревича, але оригінал підписав дійсно руский ес-ер Чернов, а поруч із ним представники соціалістичних партій інших народів: двоє чехів, один грузин, один білорус і... аж четверо українців, ніби то представників українських партій с.-д. і с.-р.

Нехай ті наші партії самі спростують, чи брали вони участь через своїх представників в обміркуванні та ухвалі тої вищереченої федеративної платформи. Мені відомо з розмов з членами тих партій, що ніякої участі в тих нарадах вони, тоб-то їх партії, не брали. Більше того: ті особи, що підписали федеративну платформу за українські соціалістичні партії — самозванці, їх було в ключено вже давно з тих соціалістичних партій, але вони... самоозначились і залозили свої незалежні (суверенні?) партії укр. с.-д. і укр. с.-р., «партії», що складаються з 3-4 душ кожна, — і з нахабством, цілком природнім для «бывших людей» підписують федеративну платформу з іншими народами від імени українських соціалістів.

Цим авантюристам нема чого втрачати, бо честь свою і національну гідність вони вже давно втратили; отже від людей, здібних до таких витоків, не можна сподіватися нічого людяного.

Але дивне диво, що поруч із тими політичними шулерами поставили свої імена луже поважні чеські соціал-демократи, а також грузинський і білоруський. Їм не могло бути невідомо, з ким вони пертракують, і на який ризик ставлять своє добре ім'я. Коли навіть допустити, що це їм було невідомо, то таку необачність їх не можна визнати за політично-тактовний крок: всякий бо відповідальний політичний діяч повинен добре перевіритися, з ким підписує угоду та яку кредитовартність має його контр-агент. Коли ж це їм було відомо, то б-то коли вони свідомо пішли на пертракції й угоду з політичними шулерами й поставили свої підписи поруч із їхніми, то нехай вже читач назве такий вчинок належним йому іменем.

Про грузинського й білоруського представників нехай судять їх мляки; про чеських учасників наради з приводу тої платформи федерації я дозволю собі сказати скільки слів, бо на мою думку вони хоч і «винновны, но заслуживают снисхождения».

Більшість чеської інтелігенції має виразну орієнтацію на «єдину ділиму», вони, слов'яне, досі мріють, що

«Славянские ручьи сольются въ русскомъ морѣ»,

і ця утопія так їм заступила все поле зору, що вони не добачають реального стану річей: не бачать, що це не море, а трясовина, в якій можна тільки загрузнути й загинути. Чеські видатні політичні діячі, щирі слов'янофіли, не хочуть бачити, що колишня царська «тюрма народів», яку нині большевики перемалювали з жовтого на червоний колір, не перестане бути тюрмою, коли Чернов з Гуревичем перемалюють їх на рожево, замість тяжких, іржавих залізних ключів до камер поставлять нові легенькі нікельовані, а дозорцям накажуть не «ти-кати», а «ви-кати» арештантам і впевняти їх, що вони вільні й суверенні і що це не тюрма, а приємний вигідний пансіон, по-за яким вони не можуть жити.

Багато є серед чеських політичних діячів таких, що бажали б бути слов'янськими Бісмарками. Але вони забувають, що в німецький союз увійшли тільки німці і ввійшли добровільно; Бісмарк не лякав їх, що німецьке море стане червоним од їх крові. Він був мудрий політик і не тягнув живосилом голяндців або фламандців у німецький союз, не вимагав од них, щоб вони «осознали свою прускосьть», не ділив їх на німців першого й другого сорту. А між українцями і москвинами ріжниця не менша, як між прусаками та голандцями або фламандцями.

Нехай би чеські політики це зважили, й тоді може вони легше зрозуміють, що й чехам і нам, українцям, ближче до пан-європейського союзу, ніж до тої «Євразії» чи то Ліги «вільних» народів Сходу Європи.

На останку не можу не всилувити своєї радості, що п. В. Шульги може нині вплести у свій вінок «українцевъ перваго сорта» такі хризантеми, як оці діячі колишнього «Громадського Комітету» у Празі Ми, «українцы второго сорта» з великою охотою віддамо йому на подарунок ще й усіх наших «сміновъховцевъ».

Модест Левицький.

ЗНЕВАЖЕНА СПРАВА.

Наше громадянство в його переважній більшості ставиться до справи церковної індиферентно, навіть зневажливо. Як багато де в чому іншому і тут безкритично зосвоїли собі погляд старої російської радикальної партії, що всю сферу релігії вважала за річ, неварту і негідну уваги освіченої поступової людини. В російських обставинах це мало коли не рацію, певні фактичні підстави. На протязі останніх двохсот літ, з часу реформи Петра, церква в Росії втратила значіння незалежної установи, що має свої окремі, ідеальні цілі, і стала просто службовим органом реакційної влади, маючи своїм головою царя та діючи «по указу его императорского величества». На те ж становиле переведено і українську церкву, що в 1686 року приєднана була до церкви московської і мала спільну з нею долю та однакові наслідки одержавлення життя її й чину. Тим і можна пояснити, що українське громадянство, колись так звязане з своєю національною церквою та близьке до її інтересів, поволі втратило моральний зв'язок з нею, як і взагалі розгубило свої колишні національні традиції. Глибоко безодня між інтелігенцією та народними масами українського народу поширювалась ще й на точці релігійно-церковній. Консервативні в своїх духовних настроях, особливо в ділянці релігійній, маси народні додержували старих традицій релігійних, незалежно й по-за новим духом офіційної церкви; а інтелігенція того ж народу українського порвала з тими тради-

діями, фактично ігнорувала їх і тим виключала себе з участі в цій діяльності духовного життя свого народу. Таку позицію що-до справ релігійних завоювали собі здебільшого навіть ті шари інтелігенції, що заховали національну єдність з українською народною масою. Визначаючи себе національно українцями, поділяючи взагалі інтереси українського народу, ці національно свідомі українці не поділяли і одкидали ті релігійні інтереси, що ними жила українська народня маса.

Великий духовий здви́г революційної доби не здвигнув українську інтелігенцію з її позиції в релігійно-церковній справі. Навіть навпаки, ця інтелігенція стала в стороні од тих живих течій, які змагали до відновлення церковних традицій, що коріняться у віковій історії українсько-українського народу та властиві національному його духові. Серед тих традицій маємо такі певні громадські цінності, як елемент соборности, себ-то самодіяльної участі всіх членів церковної громади в життю церкви, як широко перевернена виборна засада в порядкуванню церковними справами. Але український інтелігент в момент революційного захоплення ще менше охочий був вернути свою увагу в сторону зневаженої справи «клерикальної», що нею як погорджували освічені люде російського радикального світа. А тим часом у широких масах, і не лише українських, все більше давало себе знати, в наслідок великої війни, підвищення релігійного чуття: бони щивши цінності не лише матеріяльні, але й духові, накоївши багато лиха та страждаль людських, війна примусила маси звернутися до традиційного, випробованого джерела духового заспокоєння і втіхи — до релігії. Повсюди в Європі, в тім числі й у північних сусідів наших, на допомогу духовенству більший чи менший мірі прийшли в сій справі і сили національної інтелігенції. У нас навпаки: інтелігенція, власне політичні її круги, так само безрирливо одверталася од цієї справи, і, сама того не розуміючи, шкодила їм справі національній. Для потвердження наведу приклад з нашого давнього минулого.

Живими силами українського духовенства на початку ж революції створено було Українську Церковну Раду, що ставила собі завданням створити церковне життя на Україні, на основі старих релігійно-національних традицій та відповідно новим сучасним вимогам життя. Церковна Рада виявила велику творчу енергію, між иньими розпочала і фактично розпочала справу скликання Всеукраїнського Церковного Собору. Праця цих українських діячів церковних, розуміється, зустріла рішучий опір з боку єпископату, який і в революційний час заховував у своїх руках усі адміністративні і матеріяльні засоби в церковних справах і був чинний в доводити церковне життя по своїй уподобі. Єпископат, що був цілковито московський — чи з свого національного походження, чи з своїх національно-державних переконань, робив усі перешкоди національним домаганням Української Церковної Ради, уживаючи для цього оті свої зовнішні засоби, і тим способом гальмував певні національні досягнення в данній діяльності українського громадського життя. Завдання влади, свідомої своїх національно-громадських обов'язків, полягало в тому, щоб увільнити церковне життя українських громадян од тих зовнішніх пут, якими очевидно зловживали чинники, чужі й ворожі для українських інтересів. У таким власне проханням удалася Українська Церковна Рада до Українського Генерального Секретаріату — із скромним проханням забезпечити українцям свободу творення національних форм церковного життя. Ту справу довелось в Генеральному Секретаріаті реферувати мені, Генеральному Писареві, бо ресорт духовних справ не був представлений у Секретаріаті. Я доводив конечну потребу увести церковно-адміністративні справи у загальне річизне діяльності української влади і певний зовнішнім контролем над адміністративною діяльністю керуючих органів духовенства унеможливити їх зловживання в церковних справах. Конечне потрібно було зробити, поки не було формально переведено діяльність церкви од держави і поки чужоземний у нас єпископат користувався державним апаратом та всякими засобами влади. Справа ця не згайшла собі рішення в Генеральнім Секретаріаті, і я після реферував її в Централь-

ній Раді. Тут вона викликала бурливі дискусії, які привели в результаті до резолюції в тім сенсі, що державним ідеалом нашим єсть такий устрій, де релігія мусить бути приватною сферою життя, а тому утворення яких-будь адміністративних установ для тої сфери було б віддаленням од певного устрою. Отже, справа залишилася in statu quo ante, і українське громадянство, як церковна паства, тим способом, очевидно, покривджене було в церковній ділянці українського життя. І сталося це тому, що тодішні чинники політичні не були свідомі ні своїх прав, ні обов'язків в церковних справах, які зовнішньою, адміністративною стороною своєю безсумнівно входять у компетенцію зичайної адміністративної влади. Надаючи чужиньському єпископатові всі права і засоби державної влади, українські політики, ухиляючись од необхідного контролю над тою владою, давали тому ворожому чинникові цілковиту волю і змогу до найбільшого самоправства та зловживання на шкodu українським національним інтересам.

Наслідки того були дуже сумні. Заініційований Українською Церковною Радою Всеукраїнський Церковний Собор став осередком ворожой українським інтересам анції. Вибори на Собор переводилися з великими зловживаннями, — фактично члени Собору призначалися архиєреями з своїх прибічників. Тому склад цього «Всеукраїнського» Собору був очевидно протипуукраїнський. Першим кроком його були вибори на митрополита Київського, себ-то на голову Української Церкви, відомого українофоба й реакціонера архиеп. Антонія Храповицького, що саме перед тим здобув собі популярність заборонаю читати на Великдень євангелію на «базарній» українській мові; другою справою того собору було виключення членів Української Церковної Ради із складу Собору. Увільнившись, завдяки певній більшості, од небажаних елементів, Собор переводить проєкт автономної української церкви, та ще й такої, що зводила українські єпархії на звичайне становище всіх інших єпархій під верховною владою «серосійського» патріярха. Гетьманський уряд автоматично переслав той проєкт у Москву на затвердження всеросійського патріярха, але тому і цей проєкт видався надто самостійницьким, і він повернув проєкт Соборові з своїми увагами для відповідних поправок.

Це був цілком натуральний наслідок ігнорації справ церковних з боку влади й громадянства. Цю сумну ситуацію мав я перед собою, коли з доручення Українського Національного Союзу увійшов у склад правительства Гетьмана та прийняв на себе обов'язки міністра культів. Раду міністрів удалося переконати в хибності її церковної тактики; іменем правительства я одкинув проєкт церковної автономії і оголосив на Соборі автономію Української Церкви. Справа української церковної незалежності так була дискредитована всім попереднім, що єпископат на Соборі зважився на рішучий опір проти того оголошення, а за кілька день з приводу м.с. демісії (по оголошенню Гетьмачом федерації) урочисто співав «Тебе Бог хвалим». Той самий єпископат, виходячи за межі церковної ділянки, видав до народу відозву із закликком поборювати повстання Директорії од перемоги якої слушно сподівався вже иншого чину в церковних справах. І не помилився: декретом Директорії 1 січня 1919 року оголошено автономію Української Церкви.

От короткий перебіг подій в церковній справі, що свідить про хибність загально розповсюдженої серед нашого громадянства тактики ігнорації церковної справи. В основі такого погляду лежить нерозуміння самого сенсу релігії й церкви. Сфера віри, дійсно, єсть сфера особистого сумління кожної людини, її особисто приватна, недоторкана сфера; але тільки до тої межі, поки вона з сфери переживань особистих не переходить у сферу звичайних зовнішньо-правних відносин людських, поки церква, громада віруючих, не стає правовою громадською установою поруч з иншими людськими установами громадськими. Не можна дивитись за церкву лише як на установу Божу, що має свої основні ідеальні цілі по-над земними утварями людського життя: по-за тими ідеальними цілями церква, як установа громадська, близько зачіпає і втягає у сферу свого чину інтереси також людського порядку — матеріальні, адміністративні, державні, національні.

1. І ті, хто чує в душі своїй Бога, і ті, хто з засади одкидає сенс віри, му-
ють однаково зрозуміти, що в церковній справі єсть сторона, що для тих
других однаково зрозуміла коли стоять вони на ґрунті раціональних
інтересів свого народа. Для перших це, розуміється, звужує значіння
справи, але будемо говорити про неї у цих звужених, так би мовити, ути-
літарних, межах національної користи. Отже, з погляду інтересів громад-
ських і державно-національних для кожного українського громадянина,
якого ті інтереси обходять, не може байдужим бути, чи забезпечено в церк-
ві свободу національних форм церковного життя, чи персональний склад
службовців церкви, з погляду національного та громадського, не ставить
безпеки для таконого національного самовизначення церковної громади,
чи нарешті керуючий осередок адміністративного апарату церкви перебу-
ває в межах української державної території чи по-за її межами, себ-то
чи церква українська незалежна, автокефальна, чи залежить від церковної
влади чужо-державної. Прошу і гарантів церковної справи, що проходять
президентською неувважливістю по-за її, на одну мить уваяти собі таке по-
вняття та вирішити, що краще з погляду громадського й національного:
роб на чолі української церкви, як установи громадської, що звязана з
цєю системою національного життя, стояли такі особи, як напр., колиш-
ній організатор життя на Україні митр. Петро Могила, або, наприклад,
митр. Йосип Нелюбович-Тукальський, борець за незалежність української
церкви, чи такі, напр., органи чужинецької московської церковно-держав-
ної влади, як славнозвісний митр. Антоній Храповицький, або не менш слав-
нозвісний перехрещувач Галичини митр. Євлогій? Відповідь здається
якою не на користь останніх, а між тим саме ці останні стали й стояли на
чолі української церкви як-раз завдяки системі «непротивлення злу» з
кату українського громадянства та української влади.

Наші політики зневажили значіння церковної у нас справи цілком
і потрібно, а для справи національної — на шкоду. Релігія була й зали-
вається тим фактором, що супроводить життя людства на всіх щаблях його
розвитку, і викоренити релігійні ідеї з його свідомости до цього часу ще не
можна, хоч би які там рішучі вживалися та і вживаються тепер способи.
Отже, треба виходити з цього реального факту, а не з суб'єктивних,
ідей і раціонально уґрунтованих, поглядів на самий сенс факту віри, і з
цього реального, життєвих обставин треба той факт оцінювати.

Зокрема ми, українці, не можемо нехтувати традиційности релігій-
ного моменту в життю нашого народу. Коли в добу всестороннього тво-
рення нашого національного життя не хочемо бути тими, що загубили рід,
нашими, то мусимо пригадати, яка роля належала релігії й церкві у най-
відповідальніші часи нашого національного життя, коли нація виявляла
всімум свого пафосу, борючись за самий факт свого існування — існу-
вання нації. Коли поглянемо на справу з цієї точки погляду, то побачимо,
що у дуже відповідальні у нас історичні хвили боротьба за націю та її
національні інтереси провадилася, та й тепер почасти провадиться, як -раз під
словом віри й церкви, — «нашої руської віри». Гасло релігійне, як гасло
національне і найбільш зрозуміле, покривало собою інтереси більш утилітар-
ного порядку — економічні, соціальні, політичні, національні, і оборона
наших інтересів фактично концентрувалася в боротьбі релігійній, напр., в
добу війни козацьких. А пізніше, хіба ж не голова Української Церкви митр.
Йосиф Нелюбович-Тукальський найрішучіше обороняв засаду незалежно-
сти, і цю засаду було в справах церковних переможено Московію на кілька
десятків літ пізніше, ніж у справах державних. Та і в дальшому, в добу
таточного ламання наших державно-національних форм, церква залиши-
лася останньою та найбільш тривалою твердиною нашою культурною і наці-
ональною. І лише як переможено було церкву, тоді вже, в кінці XVIII сто-
ліття, російський уряд міг спокійно собі сказати, що переможено націю.
Церква додержала найдовше культурно-національні традиції, — тсж те-
пер не тільки взято було націю у зовнішні державно-поліційні і шпуги,
але й можна вже було тепер витравляти саму душу нації, витворювати тих

недолюдків, національних гермафродитів — «тоже малороссов с русской душой», що складають лихо й сором нашої нації.

А тепер хіба не те саме, в іншому вигляді, значіння має чинник релігійний в боротьбі за національність майже на всьому просторі українських етнографічних земель — на Україні, на Волині, Холмщині та почасті на Закарпатті? Особливо інтересні процеси в церковній справі бачимо на Україні. Національне відродження не пройшло тут мимо церкви. Церква національно визначилася, і на цім ґрунті уже відбулася різка боротьба між українською паствою та московським єпископатом, який був ще раніше, до революції, поставлений з московського центру. Большевицька влада дивилася спершу досить об'єктивно на цю внутрішню церковну боротьбу на Україні, не маючи підстав боронити права московського патріярха. Перемога сталася, розуміється, на боці української церковної маси. Ставши не лише формально, але й фактично незалежною од московського патріярха, українська церква утворює свій національний єпископат; націоналізується церковна служба — і що-до мови, і що-до відновлення старих богослужбових традицій, які двісті літ витравлювала московська церковна цензура: відновлюється старий на Україні принцип громадської самодіяльності в справах церковних, і між иншим члени кліру вже не призначаються адміністративно згори, а обираються самою церковною громадою. Це все підвисило релігійний настрій мас і звернуло увагу большевицької влади, що пробувала використати український релігійний рух в своїх комуністичних цілях. Аполітична позиція керівників української церкви стягас на їх голови тяжкі репресії. Митрополита Василія час од часу арештовують та закидають до в'язниці; той ж долі зазнають і інші, активніші діячі церковні. Боротьба проти релігії, по термінології большевицькій — проти «опіума народа», приймає характер цагінок, що нагадують перші часи християнства. Як реакція шаленій богоборчій агітації, повстають численні легенди про оновлення церков, ікон, про інші чуда, що захоплюють маси, викликають велетенський розмах прочанства до легендаризованих пунктів. Большевицька терористична тактика перегнула палицю в другий бік і надала релігійному рухові часті нездоровий характер; але в основі свій рух той мас звичайний нормальний характер, як явище світове, лише підвищене в даних пономральних умовах.

І дуже характерно, що ті інтелігентні українські сили, що залишилися на терені большевицької влади, в певній мірі відчули релігійні настрої народа і взяли участь в релігійному рухові, приймаючи його і в релігійній його суті та оцінюючи його також і з погляду національного його значіння. Звідси ті большевицькі греми на «петлюрівський» напрям української церкви. Громи — сліні і даремні, бо аполітичні та лойяльні до влади діячі церковні мають перед собою власне церковно-національні цілі. Не можуть не розуміти цього і самі большевики, але як атеїсти-космополіти з засади, вони звичайними своїми методами тероризують уяке явище, що не входить у річище їх вузько-партійної диктатури.

Поруч з цими фактами релігійного життя на Україні українська інтелігенція на еміґрації додержує взагалі старої тактики в українській справі. В бущих українських таборах Польщі та в деяких осередках еміґраційних у Франції існують церковні парафії. Але на терені найбільшого скупчення еміґрації в ЧСР не має навіть парафії, — було зроблено спробу в Подєбрадах, та потривала вона недовго і припинилася. Ніякої організаційної праці в церковній справі не пророблено. Між тим московська еміґрація на цім самім ґрунті розвинула велику релігійно-церковну акцію, що об'єднує в собі найрізномудріші течії політично-громадські; навіть утворено (в Парижі) високу духовну школу, що має готувати кадри вчених діячів церковних.

Отже, як і раніше, проходячи повз даного явища, ми його не розуміли, так не здаємо собі справи з його значіння й тепер та так само ставємо перед ним, як перед новими ворітьми, коли доля судить нам вернутися до дому. Це складає певну сторону нашої еміґрантської одірванности од України. Її маси живуть релігійними інтересами, борються за свободу сум-

ння, утворюють свої властиві форми релігійного життя, терплять страждання й муки, що переносять думку у старохристиянську добу; а ми скептично-презирливо абстрагуємо факт, прикриваючи цим своє невміння ідіти до нього, своє цілковите незрозуміння його. Не можна одійти од релігійно-церковного питання, не вирішивши й неупорядкувавши його, — це значило б перемішати справу церковну із справами іншого порядку; заняти хворобу в середину і завдати собі великих труднощів надалі. Інакше, що справу людського сумління треба точно приділити до ділянки особистого сумління, виділивши звідти все, що туди не належить, і тим звільнити місце в нашій роботі для боротьби за інтереси політичні, національні, державні. Так само соціалізм колись заходився одмахнутись од цього питання, що перешкоджало об'єднанню мас на ґрунті самих економічних інтересів, — визнавав шкідливим елементом націоналізм, бо він вносив роз'єднання в лави робочих мас і не давав з'осереджувати їх увагу на одному завданню; але така спроба ухилитися від реального, життєвого скраховала, і соціалізм мусив піти йому на зустріч, розмежувати різні сфери людського чину та в певній мірі використати новий могутній чинник людського життя. Ми так само вже пробували ухилитися від чинника релігійно-церковного — собі на шкоду, бо він таки постукався до нас примусово. Мож не треба далі змагатися безпотрібно з вимогами життя. Справа нашої національної церкви не єсть лише справа чистої релігії, що становить сферу особистого життя кожної людини. Наші церковно-національні традиції і факти сучасного життя зобов'язують нас бачити в нашій церковній справі і ще щось крім того. Поки-що — і це мабуть надовго — інтереси церкви переплітаються у нас з інтересами громадськими, національними, навіть державними. Тож здаймо собі ясно справу церковну, не в'яжучись з нею російською радикальщиною, що не мала в церкві національно-громадських традицій і з засади ставилася негативно до церкви, як до категорії реакційної. Для нас справа церковна — справа національно-громадська, одна з виразних форм і ознак нашого національного та громадського життя.

О. Лотоцький.

БЕЗРОБІТТЯ В ССРСР.

З того часу, як почала функціонувати большевицька статистика, вияснилося, що кількість безробітних в ССРСР безупинно збільшується. З одного боку Наркомтруд, через біржі праці, з другого боку Профсоюзи, ведуть реєстрацію безробітних, не можна думати, що досконали, але у всякім разі настільки точну, щоб можна було користуватися її висновків економічного і соціально-політичного характеру.

По даних Профсоюзів, які сягають далі ніж Наркомтруд, кількість безробітних на жовтень 1925 року була 837.000, на загальну кількість членів Профсоюзів — 7.800.000; на жовтень же 1926 року безробітних було — 1.200.000 на загальну кількість членів в 9.500.000 чол.

Беручи під увагу те, що совітьська статистика запевняє, що лише 10% робітників входить в профсоюзи і що відсоток безробіття і серед синдикованих робітників такий же, як і серед синдикованих, знаймо, що загальна кількість безробітних в ССРСР є близькою до 2.400.000. Із іншим, щоб далі не було плутанини і непорозуміння що-до самого поняття «безробітності», оговоримося, що вище подана статистика не поняття безробітності в повному розумінні цього слова. Так ане «зайве» населення, себ-то населення, яке при данім розвиткові продукції не може знайти повного примінення своєї робочої сили

і себе цілком прогодувати, по обрахунку Центр. Статист. Управ. СССР опрeдiлюється не менше й не більше, як в 24 добрих мiльйони душ.

Ці сумарні дані, які ми навели що-до чистого безробіття і «зайвості» населення, при тенденції їх систематичного і невпинного зростання, чого не заперечують і московські більшовики, вказують на те, що безробіття це не є проста економічна криза, а є справжня соціальна криза, яка зростає, розвивається, і що її більшовики з тими засадами соціально-політичними і економічними, якими оперують, не в стані ні спинити, ні зменшити. Більшевицька література по цьому питанню, коли воно ставить руба, звучить майже як мальтусова аксіома про бездійність дорівняння засобів продукції до кількості населення. Та це й не ливно, бо крім 24.000.000 «зайвих» душ в СССР, по даних знов таки Центр. Статист. Управління СССР, що-року ще народжується 1.835.000 зайвих (натуральний приріст населення), яких нема чого і думати зайняти якось в продукції. Одним словом, беручи загальну кількість населення в СССР в 143.000.000 (дані перепису кінця 1926 р.) знаходимо, що $\frac{1}{6}$ цієї цифри є власне зайва. Такий є розмір і тенденція соціально-економічної кризи, яка безумовно змусить московську пугачовщину так чи інакше капітулювати не сьогодні, так завтра.

Цікаво між иншим поглянути і на окремі складові цифри по категоріях безробітних; вони теж багато чого роз'яснюють і висвiлюють. По даних Наркомтруда, серед зареєстрованих на біржі праці було: 47% жінок, 14% підлітків, 22% таких, що по найму рідше зовсім не працювали і 14% таких, що лише рік, як почали працювати по найму. Ці дані вказують загалом на колосальне утруднення життя, на пролетаризацію і пауперизацію нових і нових шарів громадянства, які не знаходять примінення своєї праці ні в індустрії ні в сільськiм господарстві і, поповнюючи ряди безробітних, поповнюють і кадри частини населення, якій не лишається иншого виходу дорозі поліпшення свого економічного стану, як революція і зміщення соціально-економічної організації, що засуджує їх на економічну і фізичну смерть.

Дані профсоюзів між иншим показують, що є напр. група інтелігентних безробітних в 300.000 душ, при чому серед них 46.000 індичних робітників. Це в той час, як кидаються гасла: «смерть негромадності» і «війна хворобам». Розуміється ця група є не через те, і московські філантропи суть обскуранти. Розуміється, ні, а через те, що соц. економічні обставини, створені більшовиками такі, інтелігенція має лише один вихід — тупіти і вмирати.

Індустріальне безробіття, по даних Наркомтруда, з цифри 171.000 в січні 1925 р. виросло до 1 жовтня 1926 р. до 230.000, при чому цифра безробітних металістів за рік з 37.500 виросла аж до 70.700. Ці дані ще раз підтверджують лише ту картину безпомічності більшовиків справитися з стихійним процесом соціальної кризи, яку вони викликали і яку не годні абсолютно регулювати і направляти.

Єдиним виходом з такої органічної кризи наростання безробіт-

ности може бути лише інтенсифікація продукції сільського господарства і індустрії, бо решта засобів, як трудове посередництво і трудова, і матеріальна допомога безробітним, переселення і т. и. — це все паліятиви, які нічого не можуть поліпшити. Що можуть змінити, скажім, 70.000.000 руб., асигнованих по бюджету 1926-27 р. на фінансування всього сільського господарства? що зміниться від асигнування — 63.000.000 руб. на соц. страхування 2.400.000 безробітних протягом 1926-27 року, або від того, що, при натуральному прирості населення що-річно в 1.835.000 і 24.000.000 зайвого населення, большевики намітили до переселення протягом 10 років 5.000.000 душ? Розуміється, майже нічого. Отже стихійний напрям нової соціальної революції ясно і недвозначно намічається. Московські большевики, не дивлячися на всю свою гнучкість і тактичну безпринципність не можуть перескочити все ж таки через самих себе і цілком відмовитися хоча б і від сурогату комунізму — державного бюрократичного капіталізму. Раз так, то вони ніколи не зможуть вийти з зачарованого кола: щоб пуснути продукцію, треба капітал, щоб мати капітал, треба продукувати. Большевицький *circulus vitiosus* визначається на зовні безробіттям, зростом його і визначає колосальну соціальну кризу, яку він поглиблює фатально і яка має кінчитися революцією, відкиненням принципу колективізму і реакцією в бік індивідуалізму, власности, продукції і розподілення, як способу зрушення народнього господарства з мертвої точки.

Між иншим в тих конвульсивних своїх паліятивних заходах боротьби з безробіттям у відношенню до України большевики домішали велику дозу і злісного імперіялізму і плантаторської безцеремонности, яку можна дорівняти лише до дикого господарювання в давні часи приватних компаній, напр. в Індії. Напр., славнозвісний парагр. 3 інструкції ЦИК, СССР по переселенню говорить, що «одним з перших завдань мусить бути встановлено заселення таких районів, культивування яких є важливим з політичних мотивів». Перед нашими очима проходить оповіщення українського населення на Україні зайвим і виселення його з України в той час, як для опанування Україною вселяється чужий і ворожий Україні елемент для зміцнення впливу Московщини в її колонії Україні. Боротьба українців з політикою безробіття і «зайвості» населення, яку провадить московський імперіялізм, мусить бути направлена впершу чергу на розкриття сути цієї політики, її пружин, на рішучу її негац'ю, а з другого боку на виставлення рішучих і ясних контр-принципів. Отож нашими принципами мусить бути показування українським масам повної неможливости для московських окупантів розрішити соціальну кризу, безробіття прямим шляхом, а з другого боку треба оповістити безпощадну боротьбу з головним паліятивним козирем большевиків — виселенням людности з України. Большевики виставляють гасло — геть зайве укр. населення з України! — ми ж його мусимо перевернути й на підставі національної справедливости виставити як принцип, що неукраїнське населення є зайвим на Україні і що воно мусить бути виселене з України.

І. Заташанський

ПІДСТУПНЕ ОТРУЇННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ.

(Кінець *).

Це ж — кругова порука *sui generis*, ще ліпші приклади якої дають інші новітні українські письменники, як це побачимо далі.

Потім Лебідь переходить до критики найліпших творів тих «оригінальних» авторів. Але ж, говорючи про головний твір Качури, — письменника «із широким і сміливим розмахом», признається, що «для автора була зазаявка композиція речі» (саме вихваленої Лебідем же), а в дальшій уступі додає: «Слабим місцем Качуриної повісти до того є свідоме прагнення дотепів. Це робить його твір претензійним». І на доказ справності свого делікатного зауваження приятель-критик наводить «оригінальний» Качурин епізод з свинею, котра викрала у понятого важливий пакет з написом «совершенно секретно» і тим дала авторові можливість закінчити оповідання. От же, як легко догадається кожен емігрант, і Гоголь, не менш за Хвильового та інших «пограбованих», мусить заявити Качурі претензії на своє «авторство». Це доглядів навіть догадливий рецензент і ласкаво накивав пальчиком молодому письменникові в «таланти якого більш холодної об'єктивності, більш розумової розсудливості», ніж у Хвильового, Коцюбинського та Чехова!... Бідолашні небіжчики: з ким рядом ставлять тепер їхні наймення!...

Але вертаємо до Лебедєвого «словоблудія», як говорять на совітській Україні.

«Коли Качура з цього старого гоголівського анекдоту скористувався, щоб розвязати справу соціал-демократичної підпольної організації, то получається велика невідповідальність». (Зверніть увагу на критикову мову! *I. K.*) І далі: «Багато цієї штучної надуманості в окремих формальних прийомах Качуриного писання. Вія багато взяв у Хвильового». Таки по дорозі «наложили» й самому Хвильовому!..

Тепер ще про *Микитенка*, що утворив дві перлини: «Будні» та «Нуни», про котрі *О. Дорошкевич* говорить: «вони вражають свіжістю фарб у трактовці старих, ще Коцюбинським зачеплених сюжетів». ²³⁾ Лебідь висловлюється про них так: «Для свого оповідання «Будні» (*Микитенко*) бере... досить анекдотичний епізод з нашої дійсності... «І «Будні», і «Нуни» окремими прийомами так само виходять з Хвильового». Далі наводить низку прикладів і робить висновок: «Все це приклади з «Буднів» і разом з тим усі (! *I. K.*) вони з «Синіх етюдів» і «Осени» Хвильового. Те ж саме і в «Нуникові»...

Але ж дивиться на таку «свіжу» творчість критик? «Це, звичайно» не гріх, а може якраз гарна риса молодих письменників, що вони наслідують гарних зразків» (Підкр. наше. *I. K.*). Ще б пак, додамо від себе! Це ж бо й є практичне переведення в життя науки «незабутнього Ілліча!» Перепиши безграмотно чужу річ, навіть відому кожному школярикові колишньої церковно-парафіяльної школи, а вже якийсь Лебідь чи *Дорошкевич* знайдуться і похвалять на честь українського письменства. Але ж навіщо переписувати самого лише Хвильового? Хіба ж крім Гоголя та Лермонтова, не можна «зкористуватись» для «наслідування зразків» з Тараса Шевченка, Ануцію, Верхарна і т. д.? Були ж і перед совітськими талантами якісь там письменники й на Україні, й по широкій «гнилій» Європі!..

*) Диви «Тризуб», ч. 10 (68).

²³⁾ Ibid.

Чого ж дивуватись, коли Г е о Ш к у р у п і й (сполучення імен
Так воно в дійсності і є.

Ось новий і те ж явно талановитий поет, — славного пращадя Тараса...
правнук — І в а н Ш е в ч е н к о.²⁴) Про загальний характер його
музи можуть свідчити хоча б такі уривки, що беремо з книжки його поезій,
видааної Державним видавництвом:

«В Чорному морі пажство топили,
Гади і в Парижі дрижали»...

Або:

«Дзвінко, дзвінко кулі цявкають
По возі аж порошчить».

Наведеним зразкам не можна відмовити в оригінальності, хоча вони
й нагадують класичну поезію:

«Ой на дубі жолуді —
Пливе йнак по воді».

Але ж зате вже з очевидністю про приналежність до школи Хвильового
говорить наприклад, такий І в а н і в вірш, що не уступить і Т а р а с о в о м у :

«Ой, Дніпре наш, Дніпре широкий та дужий,
Багато, батьку, носив байдаків»... і т. д.

Це вже робить не аби-яке вражіння!... Та не менше вражіння мусить
робити й мудра ремарка освіченого рецензента (Б. К о в а л е н к а),
котрий в цім вірші «помічає вплив» народних пісень!!!... Загалом же ре-
цензент визнає «збірку цінавою, не дивлячись на її порядну загальну
вдосконалість». Цілком погоджуємось з критиком: нічого цікавішого
в українській літературі ми ще не здивували...

Отже, як бачимо, Тарас Шевченко вже послужив «гарним зразком»
для учнів Хвильового (Чому ж не може послужити й Ануңціо, коли ж
і сам маестро Хвильовий має на нього навіть свій погляд, що й зазначив
у оповіданні «Іраїда» такою реплікою: ...«І до речі, як ви дивитесь на
Д'Ануңціо?... Пробачте мене, але цей експанзивний суб'єкт безперечно
багато має спільного з нашим національним героєм, що ім'я йому Симон».²⁵)
То ж чи диво, після цього, що один з найвидатніших тогочасних повістярів
В а л е р і я н П і д м о г и л ь н и й, которого чи не найбільше важить
наша еміграція (пригадайте, як рекламувала його «Нова Україна Микити
Шоповала!), танож майстер «наслідування гарних зразків», а тому «своє»
оповідання «Військовий літун» совісно перекрав з «Forse che si, forse
che no» — Габріеле Д'Ануңціо і, «нічтоже сумняшеса» підписав власним —
Підмогильного — ім'ям. Чим же це гірше за «Ой, Дніпре наш, Дніпре» —
Іван: Шевченка, або «свині» — Микитенка? Не дурно ж редактор «Ж. і Р.»
О. Дорошкевич з приводу цього оповідання, пише про Підмогильного —
«перед нами позначився вже довершений художник».²⁶)

Але ж ми не згадали «всує» й Верхарна.

Про молодого радянського поета Грицька Коляда вже
досить набридлий нам критик Лебідь пише так: «Чи то письменник, на-
писавши с в о ю (Знов — «свою», — підкреслення наше. І. К.) поему
«Жінка в фарбах», забув позначити, що запозичив (м'яно висловлюючись)
ї у Верхарна, чи то так збіглося, що Верхарн і Коляда «почті що одна-
ково» пишуть, — а тільки «Жінка в фарбах» страшенно нагадує «Жінку в
чорному» Е. Верхарна, хіба трошки слабше переказану».²⁷)

А хіба славнозвісний ще за передбольшевицьких часів М. Се-
менко не «запозичив» (яке прекрасне слово!) цілу найвидатнішу назву
в нашому письменстві, назвавши найбездарнішу книжку в світі — свої
вірші — «КОБЗАРЬ»?...

²⁴) І. Ш е в ч е н к о. — «Комсомольське» (поезії) ДВН. 1925

²⁵) Див. «Л-Н. Вістник». Кн. VII-VIII, 1926.

²⁶) Ibid. Кн. III.

²⁷) Г. К о л я д а «Прекрасний день». Поеми, В-во Сім. Москва 1926.

трашенно нагадує популярну один час в Харькові Баронесу Стреху!), характеризуючи поему відомого Валеріяна Поліщука — «Ленін», говорить, що «сюжет поеми Поліщукової запозичено (знов те щасливе слово! *І. К.*) з простої статті, образ Леніна-промовця — в Аросва, зовнішній вигляд Леніна — у Д. Бедного»...²⁸⁾

Отже виконання заповіту «Ілліча» — це одна з найхарактерніших ознак авторської творчості п'ятикутних 150-тих українських письменників — «запозичальників без віддачі».

Друга характерна їхня риса — їхня повна, вражаюча безграмотність, що так і пре з кожного їхнього слова, не зважаючи на всі казенні українізації.

Побіжно ми вже зазначили перлини їхньої літературної мови та знання рідної історії, не оминаючи иноді й критиків та рецензентів. Шкодюючи місяця, ми обмежимось лише трьома першими-ліпшими прикладами, котрі відзначають самі совітські критики.

Про відомого й на цім боці по передрук х Петра Панча рецензент К. Довгань, котрий сам пише, наприклад, таке: «Постать дідова — трохи складніш, але так само — мало природня», — говорить: «Багато нонсенсів, що трапляються в збірці, свідчать за певну (аж занадто певну! *І. К.*) неохайність що-до мови». «Через усю книжечку — 25 граматичних помилок на яких 25 сторінок друку».²⁹⁾ Беручи ж на увагу, як сам рецензент володіє мовою, — маємо сумнів в справності рахунку.

Про другого, тако ж відомого ще за старих часів, а тепер цілковито розквітлого Еvgена Кас'яненка не менш відомий критик С. Савченко дуже обережно говорить, що Кас'яненко те ж мало знає мови й наводить кілька прикладів, з яких беремо тільки один: «піддана під вплив жару гора м'яса не могла триматися власним своїм складом».³⁰⁾

Вихвалюючи славнозвісного Вал. Поліщука, котрий, як відомо, написав оду про Онага, той же самий Лебідь (після «але») говорить:³¹⁾ «Як на колосальну хибу Поліщуквих творів треба вказати ще (! *І. К.*) на недбале відношення його до мови. Це взагалі властиво усім (підкр. наше. *І. К.*) нашим мелодим письменникам, — ця просто неохайність що до мови, яка виявляється як в окремих словах, взятих переважно з мови російської». А ще ж цього самого В. Поліщука вкупі з О. Досвітним та П. Тичиною на казенні гроші послано за кордон, щоб вони принаймні почули якісь інші «иностранние» слова, крім московських! Правда, Ф. Якубовський констатує: «Що до Поліщука, то нам здається, що він коли ще не їздив до Європи й писав «Європу на вулкані», знав її не менше, ніж знає тепер, коли, після подорожі, написав «Розкол Європи»... «Поліщукова книжка — це тільки зайвий приклад того, як «наші» не вміють їздити до Європи».³²⁾

Далі Лебідь потверджує, що Поліщук не вміє не тільки наших слів, але ж «також і будови речень» і «особливо сполучень слів», як «і всі інші» молоді п'ятикутні «мистці слова»!... «Як приклади: власть, плата, сталь, «громокіплячі сили» (слабенький відгук Ігоря Сєверяніна, «випозичація» навіть виразів! *І. К.*)

Чи ж диво, що К. Довгань, котрий і сам, правда, мало тямить в нашій мові, категорично запевняє: «сучасний письменник український, за небагатьма винятками, української мови не знає. Йому треба взяти до рук «Ізмова»».³³⁾

²⁸⁾ Вступ.а стаття до найганебнішої книжки українською мовою — «Ленінський декламатор», В-во «ЧАС». К.

²⁹⁾ П. Панч. «Калюжа» В-во Книгоспілка. 1925, ред. «Ж. і Р», ч. 11. Передрук в Л-Н. В.» кн. X, за 1924 р.

³⁰⁾ Рц. на переклад з А. Сінклера. Там же.

³¹⁾ А. Лебідь — «Валеріяна Поліщука», «Ж. і Р.» ч. 1-2.

³²⁾ Рц. на «Розкол Європи», «Ж. і Р.» ч. 10.

³³⁾ К. Довгань. «Про сучасну Українську літературну мову». «Ж. і Р.», ч. 11.

Ми тут спинимось, бо стаття надмірно розрослась, хоча матеріялу ще більш сумного той самий худенький комплект «Життя і Революція» містить в собі стільки, що його б вистачило ще на десяток таких статей. Ми бо свідомо обминаємо все те, що не стосується чистої белетристики та поезії. Але ж там ще існує безліч молодих наукових сил, про яких доведеться сказати окремо.

Але ж і на підставі зазначеного ми маємо право, або ж — певніш — примушені зробити кілька висновків.

По-перше: загалом і без винятку — всі нові письменники, поети критики і т. д. котрими нині намагається пишатиь совітьська Україна, — на наше око, — виглядають буквальними неуклами. Ця критика зазначеного вже раніш, стверджує тогочасний обсерватор українського письменства, М. Зеров, говорячи: «Широке поле невикористаних можливостей і при тому — відсутність справжнього учеництва, знаннів, авторської вибагливості, мистецького заглиблення — от атмосфера, в якій виростає наше молоде письменство».³⁴⁾

Друга риса тогочасних совітьських нових письменників — професійна безчесність і свідоме злочинство. Нездібні до власної творчості, що фактично і неможливо, коли їх пускають в літературу лише за те, що вони — «справжні червоноармійці», — вони можуть лише безграмотно списувати чужі слова і вирази, та «запозичувати» чужі ідеї. Приклади, наведені вище, мають такий масовий характер, що ми маємо право це говорити про весь той загал. А потвердженням нашого висновку являється характеристичне признание О. Дорошкевича — першого редактора «Революції і Життя», котрий говорить: «читаючи рукописи, в яких ясно відчувається вплив «останньої прочитаної книжки» видання «Ленгіза»³⁵⁾ (копійчані московські видання. *І. К.*)

Третя їхня загальна риса — безмежне безсидство, котре не буває властивістю психично нормальних людей. Найліпшою річчю Хвильового вважають оповідання «Я»,³⁶⁾ в якому він оспівує убивство власної матері з обави, щоб дегенерат-чекіст не вважав його за мало-революційного. По інших творах Хвильового і всієї його школи розкидано такі слова й мотиви, що за царських часів їми користувались тільки в жовнірських касарнях, де, одначе, було порозвішувано віршовані плакати:

«Сквернословье — смертний грѣхъ
И не красить разговора,
Хоть во рту — да не орѣхъ
И прилично только вору».

Сексуалізм, що доходить до оспівування й опоетизування онанізму, не кажучи вже про вимальовування на всі способи всіх полових форм взаємин, — це загальний лейт-мотив того, що пишуть повістярі і поети з тамтого боку. Перечитавши те, мусиш визнати, що Винниченківська порнографія, яка свого часу так глибоко засмучувала правдивих аматорів нашої літератури, це — лектура, занадто «пісна» навіть для «совітьських інституток», котрі не сьогодні-завтра з'являться в совітьських інститутах «для благородних совітьських девиц», замість «золотоволосих робфаківок». Загалом кажучи, все те, що нормальна людність культурного світу вважає за ненормальне, гріховне, підле, кримінальне, підступне, провокаційне, гидке й огидне — все це являється предметом вихвалання і улюбленими темами, за якими «ходить популярність» та захоплення критиків.

Далі: вражаюча бездарність, що, здається, досить

³⁴⁾ М. Зеров — «З сучасної укр. прози» «Ж. і Р.», ч. 5.

³⁵⁾ О. Дорошкевич — «Моя апологія альбо оборона». «Ж. і Р.» ч. 11.

³⁶⁾ Див. «Л-Н. Вістник».

доведено поданими вище прикладами. Бідна наша віра в талановитість української нації!

Нарешті — саме страшне: повне нерозуміння ролі письменника в громаді. Але над цим пактом конче мусимо зостановитися, бо ми не певні, чи ми не помиляємось.

Та це може легко статися, бо перше вражіння людини, котрій трапалась сумна нагода ознайомитись з писаниною пятикутніх випозичальників, — таке, ніби тонеш в асенізаційних полях. Той невисловний смрад, що душить читача, викликає фізичний біль голови й позбавляє можливості відразу збагнути, в яку гидоту ти попав. І тільки потім починає вляснюватись в голові від тої отруйної «халтури». Так, дійсно — «халтури», — бо влучнішого слова для сьогочасної тогочасної писанини, як цей острожний термін, там же вигаданий, не може бути. І тоді повстає питання: чи ж, справді, всі оті писакі не розуміють, що вони роблять?! Чи вони перепишують оту пережовану вже московську гидь тому, що на неї є мода, чи може тут є глибша причина, котрої навіть не помічаємо ми — по цім боці суцці?

І здається нам, що принаймні велика більшість з тих «150 нових» являються жалюгідною офірою підступної окупантської руки, підлим оруддям жидо-московських наїздників, котрі цілком свідомо і навмисне плодять та викохують так званих новітніх революційних укр. письменників. Робиться це в порядку системи, що стремить до знищення нашої нації. Викликаючи тими злочинними перами розтління душі нашого інтелігента (згадайте: «Ж. і Р.» видається як раз для українського інтелігенції!), приціплюючи йому розгнудану полоду роспусту, окупант стремить відтягти думку інтелігента всамперед од справ громадського і політичного порядку, одурманює його, як колись жид у корчмі туманив селянина настояною на тютюні сивухою, робить ту думку безсилою, яловою. Сексуальна роспушта — «Це система, виховання нашої молоді» — одверто констатує в «Правді» якийсь А. М. К.³⁷⁾ Лектурою, театром, кіном і т. д. можна досягти того ж ефекту і у дорослих. Це було відомо вже царським жандарям, котрі в р. р. 1906-7 припустили всяку найскрайнішу порнографію до публічного вжитку (згадайте хочаб «огарочників», лектуру того часу, фільми по підземних каварнях і т. д.) і мали досить певний успіх. Відомо ж бо, що цей засіб було випробовано далеко раніш. Метод одурманювання й духовного вихолощення люду культивуванням сексуалізму було вживано і за часів боротьби Італії за своє об'єднання, коли також італійські Дорошкевичі та Лебіді похвалювали тодішних італійських Поліщуків за оди пранням і т. п. гидоту.³⁸⁾

В цім полягає перша мета підтримування «такого» новітнього українського письменства «сельбркєрами та письменницькою молоддю»; от через що змінилися нині тогочасні «критерії мистецької творчости», яке наївно констатує О. Дорошкевич. Але ж певже цього не бачуть інші, ті — розумні?! Чи бачуть, та тільки не признаються «страха ради іудейська»? Тоді як же їм дозволяє сумління не мовчати мертвим мовчанням, як роблять це де-які, спразді, чесні й талановиті наші люде, котрі доброзильно вирвали собі язика, що б випадково не вирвалось слово на користь ворогові; а похвалювати «свіжих червоноармійців Сєсюр» та інших негідників, злочинців, свідомих і несвідомих, патентованих «письменників», котрі вальтують душі рідних своїх сестер і матерів?!

Це вже, дійсно, жах.

Але ж, коли помислити далі й розглянутись у всьому, що приносить друкарський станок на Україні, то жах перейде в зморю!

Бо хіба ж не ясно, на що й кому потрібне оте возвеличування Сєрос з, похвалюванням їхнього зрадництва, Тарасових злодіїв—Іванів Шевченків

³⁷⁾ «Правда», ч. 76, 1925.

³⁸⁾ Поема «Siphilis» Frakastora.

та всяких Микол Терещенків, про яких той же Ол. Дорошкевич говорить: «Терещенко — критичний до себе, чулий мистець, з поглядом, зверненням до своєї вразливої психіки»,³⁹⁾ про-що, дадамо від себе, яскраво свідчить хоча б така його поезія:

— Обирайте Ради,
Виходжайте з хати,
Гей ради Ради,
Ради поради»...

Микол Терещенків, що вкупі з галицьким запроданцем Лесем Курбасом намагалися знайти наше найцінніше культурне надбання — наш національний і многострадальний театр: вихвалювання і всіх інших «150 нових» розбійників українського пера?! Воно потрібне тим, що сидять в Кремлях московських та по всіх «командних високоствях» на Україні. Бо ж возвелченням і культивуванням мерзенних творів українських «вишочальників» остаточно дискредитується «хахлацкоє» письменство, що «грає та воропає», дискредитується не тільки перед осатанілими «меншостями», але ж і перед самим українським громадянством, котре мусить, зрештою, знезіритись, мусить кінець-кінцем визнати, що «рідна» література — сміття, що «рідне» письменство — тільки переспів московського, що «рідна нова творчість мистецька» — лише плагіати інших — своїх і чужих — авторів, що «рідна» літературна мова — нарешті — лише «сацдацький жаргон», котрого жадні «громакільчачі сили» на культурну мову перебороти не можуть. На що ж все це, коли у «братнього» народу є така «неподражаемая література, на такому прекрасном і общенятом язике»?!

Подивіться, що пише з приводу нашої мови в тім же «Ж. і Р.» Андрій Ніковський:⁴⁰⁾ «Наша мова ніколи від народнього джерела не відходила. Зате вона ніколи близько й не підходила до тих вимог, що перед нашою культурною роботою тепер стали, — цеб то мова інтелігентних кругів теперішнього громадянства. Отже перед нами трудна путь. І те вже добре, що про ці справи почали говорити, що можна говорити бсть і ще де-що. Бсть небезпечний... нахил до регламентації певного лексичного матеріалу та неприємне вихолощування синтаксису українського»⁴¹⁾...

Ми не здаємо собі справи з цих реплік, чи автор, котрий підляг совітській спюкусі та з-за «лакомства нещасного» змінив віхи, розуміє справжній стан річей, чи лише інтуїтивно догадується про те, що там твориться в дійсності. Але ж наведена цитата говорить чимало. Інший обсерватор — К. Довгань вже більш одверто признається, «куди карлючка закамандюбилась»... «Коли пролетаріят наш (? Ми ж з казенної совітської статистики знаємо, з яких національних елементів складається на Україні «наш пролетаріят»! І. К.), нарешті мову українську опанувавши, перебудує її на свій лад, то це буде мова, за зовсім іншими законами збудована»... Знов таки безмірно б цікаво знати, чи знає Довгань, про що, власне, він говорить? Чи буде це «мова собач'я» з «мюрдописнями» та «самоперами», чи «наш пролетаріят» за поміччю «наших нових і свіжих» письменників «низького» походження зреформує її так, що ми за птлчкими «законами» вольтимем від неї зовсім відцуратись на користь «прекрасному, общенятому язику», як цурається своїх яець птиця, коли вони захватані огидними руками?

Нам здається, що ця «система» страшніша, як винищування нашої людности фізичним замордуванням дорослого чоловічого населення, виселенням українського елемента світ-за-очі й заступленням його на рідній землі жидівськими хліборобами, чи отруєння сифілісом та малярією

³⁹⁾ О. Дорошкевич — Літер. рух на Україні. ч. 1-2.

⁴⁰⁾ Ан. Ніковський — «Розвиток літературної мови». ч. VIII.

⁴¹⁾ Підкреслення наше. І. К.

«(прогляньте жахливі досіди д-ра Матюшенка⁴²⁾, — бо ж чоловіки знову виростуть, виселенці вернуться, на пошести існує дезінфектор, а жидівські республіки свого часу ми розвалимо швидче, як сьогодні їх будують американські буржуї. Але тут провадиться чортяче-хитрим способом, підступним способом систематичний наступ на те, що є найсвятішим для нашого народу — на його СЛОВО! На те СЛОВО, котре Шевченко поставив нам на сторожі, справедливо гадаючи, що у нації не може бути певнішого й надійнішого вартового.

І от тепер нам «знімають» нашого вартового руками ж наших перекинчиків, найбездарніших злочинців, котрі мабуть в масі й не підозрівають, для якої кайнової роботи їх викохують і уживають!

Вже аж занадто цитований О. Дорошкевич радіє, що «плавом пливе художня література, писана в реалістичних тонах и а б л и з ь к і і ц і к а в і т е м и, і лежить на полицях книга, що її розраховано на рафінованого інтелігента».⁴³⁾ І хіба ж йому прийде до голови, що саме те й є, чого треба жидівському Кремлеві?

Хіба він розуміє, що своїми писаннями він сам підтримує гріх, котрий є більший за всі сім смертельних? Бо ж та «халтура», успіху якої він так радіє (та й інші з-там-того боку, а де-хто по наївності і тут) — це ж найстрашніша зброя, яку проти нашого народу висунув наш одвічний ворог. Вона страшніша безмірно всіх отих «нѣт, не было и не будет», бо ж то був вияв лише одвертої людської зарозумілості й глупоти, а «халтура» — це справжня, потаємна й довготривала отрута, котру нам, підсоложену, щоденно непомітно й малими найками підсинають руками «самоотвержених» прихвостнів Леніна,⁴⁴⁾ якого вони всі вихваляють на кожному перехресті!

Панове! Рятуйтеся, поки ще є час!...

І. К — К.

МАЛЕНЬКИЙ ФЕЛЬЕТОН.

«НѢЧТО ФАНТАСТИЧЕСКОЕ» ПО В. В. ШУЛЬГИНУ.

„Я дважды русский, потому что я украинецъ.“

В. Шульгин.

Той «странний спорь», що знявся в закордонній російській пресі коло українського питання примусив мене замислитись над нашим становищем, над нашою будучністю.

Від нині старий секрет, «какъ спасти Россію», перестав бути секретом завдяки В. В. Шульгину, який простодушно одкрив «ларчик» і вийняв з нього цілком конкретний рецепт спасіння «єдиної й неділимої».

Рецепт дуже простий і полягає він в прищиплюванні «русскости» українському народові.

⁴²⁾ «Український медичний вістник», Прага.

⁴³⁾ О. Дорошкевич — Ibid.

⁴⁴⁾ Мало не кожен з тих поетів, починаючи з П. Тичини і кінчаючи М. Сомкином понаписували присвяти Ленінові. Але про це варто сказати окремо.

Власне в цьому рецепті тільки форма наче модерна, а самий зміст, самі ліки, старі, аж цвіляю поросли.

Хіба «русскість» це не є старе «обрусеніє», яке на протязі віків правадилось московською політикою.

Уявм собі на хвилину, що справді В. В. Шульгин взяв гору, обкрутив круг пальця своїх конкурентів по спасінню і взяв в свої руки «бразди правління».

Новий Мусоліні став переводити свою політику.

Почалося з того, що большевики не видержали, захитались і впали. «Всевеликое войско донское», денікінці, врангелівці, николаєвці, кириловці, всі «истинно-русскіє люди», малороси, монархисти, республіканці найшли нарешті спільну мову і спільну платформу, дістали від європейських держав (яких?) гроші, муніцію і амуніцію і пішли на большевиків.

Гнали їх без упину від заходу аж до Тихого океану і потопили всіх до останнього. Упоравшись, побідоносно вернулися в Москву і почали порядок наводити, переполовинили народ і «навели» спільними силами. Не лишили не тільки ні одного большевика, (хоч би на розвод!), а навіть тих хто ручкався з ними.

Після трудів праведних помолилися і полягали спати. Всі сплять. Тільки В. В. Шульгину не спиться.

Горить перед ним «родная лучина» і читає він улюблений підкарпатський «катехизис».

Пунк перший. «Первые враги русских — большевики, а потом — украинцы».

Отже черга за українцями. На другий день проголошений був поход на українців, на українство та на український сепаратизм.

Всіх, хто називав себе українцем було повішано, ростріляно, потоплено, спалено, одним словом, знищено. Українську Академію Наук, Університети, Технікуми, всі наукові, економічні, культурно-просвітні організації, книгозбірні й книгарні було «предано огню і мечу». Як на те і від емігрантів-українців не осталось і сліду (в цей час у всіх європейських держав невблаганна стрілка «скорочення» досягла 180° і всі українські емігранти обернулись в сухі мумії, які було перевезено в Женеву, у величавий будинок «Музей Ліги Націй»). Таким чином в «єдиній неділимій» лишилися «русскіє», малороси, хахли і «дважды русскіє».

Минуло п'ять років. У Києві в друкарні «возстановленной Кієво-Печерской Лавры» одним лояльним, релігійним і разом з тим «общеуважаемым лицом» стали видаватися «Малороссійскія Вѣдомости».

Ще через рік заснувалось «О-во Изученія Малорусской Старины». Незабаром воно по «протекційному методу» відкрило свої філії в Харькові і Полтаві, Чернігові і Кобеляках.

Після довгих заходів з великими труднощами о-во добилось дозволу скликання Археологичного з'їзду.

Археологичний з'їзд зробив переворот в умах малоросів. Антропологи, антропологеографи, етнографи довели всьому світові, як $2 \times 2 = 4$ про окремішність малоросійського народу.

Підхопили учені Європи...

Шведи, німці, французи, чехи, англійці почали робити галас, поправки в своїх «трудахъ», ну, одним словом, з цього «зерна правди і науки» виріс «малоросійській вопросъ», а на цьому скочив, як болячка, «малоросійській сепаратизмъ».

В. В. Шульгин, по досвіду знаючи, що треба «кувати залізо, поки горяче», во ім'я спасіння «єдиної неділимої» проголосив війну малоросам.

Почалося іродове «ізбієніє». Багато, багато загинуло в цей час славних, загально-відомих малоросійських мужів.

Всі співробітники, на чолі з головним редактором і видавцем «Малоросійських Вѣдомостей», всі, хто колись необережно «під чаркою» назвав себе «тоже малоросом», всі родичі і знайомі малоросів.

Смертю мученика загинув малорос, п. Королевич-Білгородський: йому спочатку одрізали вуха, а далі вбили десяту клепку в голову, від чого і вмер, сердешний.

Знову настала тиша, спокій і «благоденствіє».

Пройшло ще п'ять років.

Зникло саме слово «Малорось» і «Малоросія».

«Русскіє», коли їхали на Україну, говорили: «поѣдемъ къ хахламъ». Въ Хахландіи урожай въ зтомъ году». За це слово, як і за самий намір поїхати — не переслідувалось, навіть потуралось.

Коли хто казав: «ахъ ты хахоль, мазница», начальство стрівало добродушним сміхом.

Все було, як найкраще. Але сталася одна, майже непомітна подія.

В Чернігові родич повітового ісправника, відомий навсю околицю оповідач анекдотів, під натиском «собутельниковъ» і за допомогою тестя видав маленьку книжечку під назвою «Хахлацкіє анекдоты».

Книжка пішла, довелось повторити.

Через китайський мур російської держави якось перескочили ці анекдоти в Європу, і один німецький учений-етнограф випустив брошуру: «Der Chachol und die chacholische Seele».

Книжка з Європи через китайський мур якось перелетіла на Україну і почалось!...

Виник знову «хахлацкій вопросъ», а на ньому скочив, як болячка, «хахлацкій сепаратизмъ».

Проголошена війна знищала всіх хохлів і багатьох знаменитих мужів, які в наші часи називали себе хохлами.

Сього часу поніс тяжку кару талановитий письменник б. співробітник «товарища» «Кіевской Мысли», а на старості «Возрожденія» відомий хахол А. А. Яблоновський. Спочатку йому було вирвано язика, а далі «звѣрски» примушено аж тричі поцілувати рідну землю, від чого і вмер, сердешний.

Таким чином не стало на Україні, ні українців, ні малоросів, ні хохлів.

Лишилися одні — «дважды русскіе».

Минуло п'ять років тиші, спокою і європейської рівноваги.

Але на цьому безпечному ґрунті несподівано виросла нова отруйна квітка.

«Членъ Петроградской Академіи Наукъ» відомий винахідник інженер Х. Лаптев видав працю під назвою: «Новые способы технической експлоатаціи дважды русскихъ рѣкъ и озеръ». Як не дивно, але сполучення слів «експлоатаціи» і «дважды русскихъ» викликало нові думки і примусило земляків задуматись: «хто ми, чиїх батьків і чиї ми діти», і хто по якому праву хоче нас експлоатувати.

Виник новий «дважды русскій вопросъ» і «дважды русскій сепаратизмъ».

Знову була проголошена війна і багато, багато загинуло в цій війні знаменитих людей, а між ними і «дважды русскій» В. В. Шульгин.

Нем-Тудо.

З МІЖНАРОДНЬОГО ЖИТТЯ.

Італія, Англія та СС СР. — Німеччина, Англія та СС СР. — З китайських подій.

Англо-совітські тертя мають свій відгомін в італійській opinii. Як повідомляють газети, римські дипломатичні кола ставлять собі таке питаання: чи Італія, на випадок розриву дипломатичних зносин Англії з СС СР, зробить те саме, чи піде своєю дорогою? І в більшості відповідають: так, з часу побачення Остена Чемберлена з Мусоліні, Італія пристала до англійської концепції і в поглядах на Китай, і в поглядах на СС СР.

Річ наявна, що італо-совітські відносини стають усе холоднішими з

того моменту, коли точно означилась реальна експансія Італії в Середземному морі та на Балканах, по якій дорозі Італія не мала б сміливості вирушити, коли б не відчувала за собою згоди на те від британського уряду. Експансія ця виявилась, як про те вже було писано в «Гризубі», з одного боку в італо-албанському договорі, з другого — в приятельському пакті, складеному між Італією та Румунією. В останньому пакті, однак, Італія з огляду на СССР утрималася од якого будь слова про ратифікацію так званої бесарабської конвенції 1920 р., прибивши окремо зробити це колись, як буде на те відповідна нагода. Для того, аби ця нагода не настала, і вислано було до Риму тов. Каменева, як посла, то надано йому відповідні директиви. Але у проміжжю часу між складенням італо-румунського пакту та приїздом до Риму Каменева сталися такі факти, як совітські протестні ноти, — про які ми говорили свого часу на цих сторінках, — стався англо-російський обмін нотами, італо-англійське погодження що-до Китаю то-що. Каменев спізнився, і виявляючи все ясніше свою політику що-до СССР, Італія, устами свого представника в Верховній Раді Ліги Націй у Женеві, проголосила, що ратифікує вказану вище конвенцію.

Ця заява має дуже важливе дипломатичне значіння. Конвенція 1920 року підписана Англією, Францією, Японією та Італією тоді ще, коли Мусоліні не був диктатором. Підписано її було з умовою, що війде вона в силу тоді, як її ратифікують, принаймні три з названих держав. Франція та Англія давно вже ратифікували її. Італія, утримуючись од ратифікації, грала тим в руку большевикам, сподіваючись політично чи економічно заробити на цьому. Раз тепер нею ратифікація зроблена, то це означає, що для Італії вигідніша прихильність Румунії, ніж СССР.

З ратифікацією бесарабської конвенції Італією ціла Бесарабія, так би мовити, легально входять до складу румунського королівства. Конвенцію зареєстровано в Лізі Націй, і що-будь у ній зміненням може бути лише за згодою Ліги Націй, на основі параграф. 19 статуту Ліги. У майбутньому ця справа торкатиметься України; у цей час вона дуже важлива тим, що Італія спрямувала ворожий виступ проти СССР. Правда, представник Італії в Лізі Націй зробив оговорку, що його заяву не слід розуміти, як ворожий акт проти совітів, але большевики не можуть з цим погодитися і не погодяться.

Це одна сторона справи. Друга сторона її в тому, що цим актом Італія затвердила за собою допомогу Румунії в своїй балканській експансії, а Англія скісно зміцнила свої впливи в самій Італії, втягаючи непомітно її до своєї політичної орбіти.

*
* *

Віденська «Neue Freie Presse» повідомляє про настрої політичних берлінських кол з приводу англо-російського торгівля.

Одповідальні політичні кола Німеччини, — пише газета, — поважно занепокоєні тим зворотом, що його прибирають події в Китаю. Вважають, що коли б китайський атиєвропейський рух, урядованій із Москви, загострився й поширився б, Німеччина різном з Англією муситиме вмішатися до цієї справи, хоч досі китайці німцям ні чого не додержують.

Поважні німецькі політики рішуче негативно ставляться до тої радості, з якою німецькі реакціонери коментують всякі її форми і формации і до англійських труднощі. Ця кофоткозора радість може тільки шкодити німецьким інтересам, бо в Англії викликає вона сизгади про поведінку Німеччини за часів англо-бузької війни, які і можуть сприяти зміцненню добрих англо-німецьких відносин. А в тім Англія — едина з великих держав Європи, що ставиться до після-воєнної Німеччини неупереджено і з добрими намірами.

Китайські події, на думку німецьких політиків, викликані безперечно широкою агітацією большевиків, спланованою у Москві й виконаною

агентами. Тому то Німеччина, що хотіла б заховати добрі зносини з Англією з одного боку, з ССРСР з другого, — знаходиться зараз в дуже скрутному становищі. Становище це згіршується особливо тим, що на дорозі порозуміння з Англією стоїть різниця англо-німецьких поглядів на вирішення польсько-литовської незгоди. Англія, як то говорять німецькі політики, одверто підтримує польсько-литовське наближення, дбаючи про те, щоб Литва увійшла кільцем до антисовітського ланцюга прикордонних з ССРСР держав. Але це наближення Польщі та Литви не викликає співчуття в Берліні, бо його реалізація ствердила б на майбутнє відокремлення Східної Пруссії та Мемельської території од Німеччини.

В Англії, як це спостерігають німці, починають косим оком дивитися на нейтралітет Німеччини в справі англо-російських відносин, і тому німецькі політики нетерпеливо чекали Женевських пересправ, які по-за засіданнями Верховної Ради неминуче відбудуться що-до цього між Штреземаном, Чемберленом, Бріаном то-що.

У Москві також занепокоєні поважно женевськими пересправами, змагаючись вгадати, що буде і на чому стануть головні європейські політики. «Известия» навіть уже вгадали, публікуючи вигаданий англійський план перебудування Східної Європи. Польща, згідно «Известиям», дістає вільну руку в Литві та в Мемелі. Їй віддають також цілу правобережну Україну з Києвом та Одесою. Німеччина дістає Данції та коритар. За це німці з поляками мусять відбудути спільний похід на Москву та утворити на Лівобережжю, включивши до нього Донецький басейн, незалежну державу (назву большевики ще не знайшли) під польсько-німецьким протекторатом.

Звичайно, московські політики попали пальцем у небо, але цей гаданий план дуже цікавий тим, що він характеризує сучасне їх становище там, у себе вдома. Яка мусить бути паніка у Москві, щоб потрібно було вигадувати такі речі, щоб можна було такими речами лякати самих себе.

*
* *

Як повідомляють газети, на коніресі партії Куомінтанґа, що розпочався у Ханчоу, виявились значні тертя і повстала гаряча боротьба між центром, об'єднаним з правим крилом партії, — з одного боку та большевицанами лівими — з другого. Центр змагається звільнити Куомінтанґ та Кантонський уряд од совітського впливу. Маршал кантонських військ Чен-Кай-Шен на побаченню з англійським представником обіцяв домогтися демісії тов. Бородина та всіх його агентів. На публічному мітингу той самий маршал різко виступив проти комуністів, висловившись, що може комунізм і придатний в інших країнах, але в Китаю він ні до чого і тільки шкодить усім справам, бо завжди тягне за собою розрухи, незадоволення та забастовки. З свого боку лівий фланг партії Куомінтанґа виступив на оборону комунізму, вимагаючи обмеження прав кантонського маршала та демісії міністра закорд. справ Чена. У свою чергу китайські комуністи, вимуштровані на большевицький кшталт, розпочали одверту боротьбу проти цілої партії Куомінтанґа, обвинувачуючи її в буржуазності, поміркованості та в зраді селяням та робітникам.

Англійський представник у південному Китаю вирішив тому припинити на де-який час пересправи з Кантонським урядом, вичікуючи, по-перше, як закінчиться конірес, і хто на ньому переможе, а по-друге, дальшої присилки англійських військ до Шанхаю. Досі в Шанхаю мається англійського війська 8.000 люду, інших держав — 15.000 чол. Як здається, свою збройну силу, не рахуючи флоти, англійці мають довести до 30.000 чол. бо на це число солдат найнято ними помешкання в Шанхаю. Найнято їх на три роки, бо, як висловився британський прем'єр, китайську справу не буде вирішено ні за один день, ні за один рік.

*
* *

На совітському пароплаві «Пам'ять Леніна» більшовики везли з Шанхаю до Ханькою зброю, совітських агентів, російських старшин, дипломатичного комуністичного кур'єра та жінку тов. Бородина. По дорозі пароплав був захоплений російським білим загonom, що став на службу до маршала Чан-Со-Ліна. Пасажирів заарештовано, пароплав та зброю передано для потреб армії. Більшевицьке представництво у Пекині енергійно протестувало проти такого вчинку військ північного китайського маршала, доводячи, що пароплав віз не зброю, а звичайний чай на потребу китайців. Вряд чи цей протест матиме якісь наслідки. По-перше, хто тепер з китайців слухає пекинський уряд, а по-друге, як повідомляє «Daily News», маршал Чан-Со-Лін, дізнавшись про згаданий випадок, телеграфно наказав скарати негайно на горло усіх захоплених пасажирів, за винятком жінки тов. Бородина.

Observer

Хроніка.

ПАМ'ЯТИ М. ЛІННИКА.

На свіжу могилу.

З кожним роком нашого вигнання все більше насипається українських могил. Де тільки їх немає. Ростуть ці могили і у Франції.

Цими днями в Омекурі вироsla ще нова могила, що сховала одного з найкращих і найвірніших синів України — сотника Микиту Лінника. І большевицькі, і денікинські кулі минули палке серце широго патріота і завзятого вояка. На незвичній праці — зпінщика — віддав він Богові душу, попавши нещасливо між буфери вагонів. Ця сумна подія сталася в Омекурі на заводській залізничній території 27 лютого с. р. о 4 год. по полудні.

Небіжчик мав 27 років і походив з м. Судиськів, Ізяславського пов. на Волині. Вже в 1917 р. по революції він був в рядах вільного козацтва. Вступивши до Житомирської військової (юнацької) школи він разом з іншим військом проробив відомий відступ з Житомиру до Кам'янця-на-Поділля. По закінченні школи у 1919 р. він в ранзі хорунжого був відкомандирований до морської піхоти. Пізніше в складі Волинського полку брав активну участь у героїським Зимовим походах, що відбувся під проводом ген. М. Омельяновича-Павленка. В останнім часі перебував в складі кінного полку ім. гетьмана Івана Мазепи. Завдяки своїй відвазі та розумінню військової справи часто займав посаду командира сотні. 1921 року він ходив на нещасливе повстання з Тютюнником, якого врятувався. Зінтернування, поконтувавши таборового життя, 31 травня 1924 року приї-

хав до Франції, де й працював по різних заводах. Недавно приїхав до Омекуру, де працював зпінщиком.

І березня о 4 год., популудні після жалібної служби Божої, відправленої п. о. Гречишкиним, товариші по зброї і тяжкій емігрантській долі винесли труну з тимчасового приміщення і поклали на катафалк. Після цього жалібний похід рушив на цвинтар. Небіжчик був лицарем Залізного Хреста, і тому спереду був несений в багато разів збільшений цей хрест, навколо обвинутий колючим дротом. Далі було несено кілька вінків з національними стрічками. Потім йшов хор, священик, по нім їхав катафалк. За труною, покритою великим жовто-блакитним прапором, йшли земляки та чужинці: французи, італійці. Між ними був директор школи й інші. Було кількох і москвинів. Що-до українців, то всі як один з'явилися віддати останню пошану товаришеві по зброї та незavidній вигнанській долі, всі удари якої як місцеві запоріжці, так і інші бувші військові приймають по запоріжському, не схилиючи чола. На цвинтарі було ще раз відправлено коротку літію. П. о. Гречишкин виголосив чулу промову, потім сказав скільки слів один з товаришів небіжчика, з сумними звуками традиційної пісні: «Чуєш, брате мій», поволі почали опускати труну, яку й сховала навіки чужа земля.

Сіре небо, що весь час плакало, в саму останню хвилину прояснилось, ніби хотіло нагадати далеке українське небо, якого одному з найвірніших синів України ще раз побачити — не судилося.

В. С.

У ФРАНЦІЇ

— З діяльності Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. В неділю, 13 березня цього року відбулося засідання Генеральної Ради Союзу Укр. Емігр. Орг. у Франції разом з Генеральною Контрольною Комісією. На спільнім засіданні було розглянуто порядок денний майбутнього з'їзду Союзу, що має відбутися 16-17 квітня ц. р. в Парижі.

Заслухано і ухвалено було також вироблений Генеральною Радою проект реорганізації Союзу, який має бути предложений на затвердження з'їзду. Проект має на меті оживити діяльність Ген. Ради та поставити її більше під контроль українських громад, що входять в Союз. По цьому проекту Ген. Рада має складатися з президії — голови, секретаря і скарбника, які вибираються з'їздом, і членів Ген. Ради. Членів Ген. Ради вибирають загальні збори кожної громади по одному, незалежно від кількості членів громади. Кожен член Ген. Ради користується правом одного голосу. Пленарні засідання Ради мали б відбуватися один раз на тричотири місяці. В час між цими засіданнями працюватиме президія Ген. Ради.

Переведення реорганізації по такому плану давало б певні вигоди. Найперше, воно б притягло до ближчої і безпосередньої участі в діяльності Союзу всі громади, а по друге переклало б по рівній частині відповідальність за напрям і роботу Союзу по-між всіма громадами.

Генеральна Контрольна Комісія перевела ревізію діяльності Ген. Ради та перевірила видатки і прибутки Союзу.

— В Українській Православній Церкві в Парижі минулої неділі перед службою Божою відправлено було молебень за здоров'я і одужання слабого ген. М. Безручка. Складаємо з свого боку на цім місці хворому побажання як найшвидче одужати.

— Доклад п. М. Ковальського в Об'єднаній Українській Громаді у Франції. 12-го березня с. р. в помешканні Громади відбувся доклад-бесіда п. М. Ковальського на тему: «Українська проблема в освітленню сучасної російської думки».

Розпочав докладчик свою бесіду попередженням, що його доклад зовсім не є і не може бути відповіддю на останні виступи росіян в українській справі, як того може сподівалися б деякі члени Громади. Це попередження він робить тому, що уважає, що відповідати на всі виступи росіян потрібно не лекціями, ані докладами, а чином, акцією, ділом. І тому такі прояви нашого національного життя, як наукові з'їзди, існування Української Академії Наук, вищих шкіл, університетів, інститутів то-що, політично національне усвідомлення укр. народу, існування організованої еміграції за кордоном, її робота й життя — все це є відповіддю росіянам на їхні виступи. А крім того, по словам докладчика, найголовнішим моментом, який росіяне не вказують, хоч певно і вбачають, є момент психологічний — а саме існування традиції збройної боротьби за державність України. А факт існування такої традиції, освяченої кров'ю синів України, — є найкраща відповідь росіянам.

Перейшовши до самої теми докладу, докладчик коротко доклав зборам про різні течії російської політичної думки, що в останні часи почала дуже інтенсивно реагувати на визвольні процеси української нації. Розібравши доклади проф. В. Мякотина, що укр. питання освітлював з боку політичного і історичного, та проф. С. Прокоповича, що підійшов до укр. питання з боку економічно-соціального, докладчик наводить пропозиції про федерацію обидвох діячів досить несподіваними і нелогічними. Далі докладчик перейшов до другої групи — лівих с.-рів толку Чернова й Гуревича з виробленими ними «Основними положеннями» про майбутню Лігу сходу Європи. На думку доклад-

чка, цей проект нічим не різниться від совітської конституції, бо в цьому проект незалежність України є лише фікцією. Нарешті третя група — праві кола — разом з «малоросами» і «дважди рускіми» В. Шульгиним, А. Яблоновським та Одинцем, уявляють собі українське питання цілком правильно, як розбиття ідеї «єдиної неділимої» Росії.

На думку докладчика, всі задоволення росіян в тому, що укр. національний рух є рух комунікативний, цеб-то такий, що немає в собі джерела енергії, а отримує її завжди звідкись зовні (приклад: легенда про нім. марки, австрійська інтрига, большевицька «українізація» і т. д.), всі ці задоволення є нічим іншим, як методом боротьби з ідеєю укр. державности, бо вони добре розуміють, що укр. національний рух є самодовлючим і уявляє з себе дуже поважну небезпеку для ідеї єдиної Росії. Доказом цього розуміння є пропозиція проф. В. Мякотина про федерацію, проект Чернова про Лігу сходу Європи та думки Королевича про децентралізацію Російської держави.

Розвиваючи такий підход росіян до укр. проблеми, докладчик вважає що боротьба між Україною та Росією є не тільки можлива, але й неминуча, бо ці дві ідеї: ідея самостійної й соборної України і ідея «єдиної неділимої» Росії — не можуть існувати разом. З них існувати може тільки одна. До того ж, на думку докладчика, росіяне, яких би вони політичних поглядів не були, ніколи не зможуть по багатьом причинам припустити можливість існування такого державного організму, як Україна, незалежно від Росії. По-перше тому, що на протязі віків У росіянина витворилася психологія пана-володаря, який, навіть після очевидного й довшеного факту розпаду державної російської організації, що мала назву «Російська Імперія», не може відмовитися від того, чим до цього розпаду він володів. Звідси виходячи, стане зрозуміло, чому вони — росіяне — пропонують федерації чи Ліги, чому трактують

укр. питання, як питання внутрішнь-російське, а не як міжнародне, звідси зрозумілі так само і ті методи, якими борються росіяне проти укр. ідеї. По-друге, ріжниця в історичних шляхах Росії і України. Для Росіян Росія — це шоста частина світа, це володіння півсвітом, гегемонія в Азії, перше місце в Європі, вплив на Балканах і Чорному морі. Для Українців — Україна — це соборна незалежна держава від Карпат до Кавказу, це авангард Європи проти Азії, це визначне місце в колі держав Чорноморського басейну. Так само ціле завдання і зміст рос. культури, головною ознакою якої є відоме месіянство та провідна роль серед слов'ян, не може признати укр. культуру окремою. По-третє, момент економічний, який взагалі грає дуже велику роль в сучасному житті і очевидно гратиме не малу роль у відносинах Росії й України, бо ж Росія ніколи не зречеться од тенденції економічного визиску української території з її багатствами. Нарешті, питання культурних і політичних впливів: чи Росія на Україну, чи Україна на Росію, як це було в історії.

Очевидно, цілий комплекс цих питань зовсім не дає підстав гадати, що росіяне вирішать проблему укр. державности без боротьби проти неї. І тому, на думку докладчика, українська проблема в очах росіян є нічим іншим, як проблемою боротьби між Україною і Росією, боротьби, до якої росіяне готуються і до якої треба і нам, українцям, бути теж підготованими.

Після доповіді виступали деякі опоненти. п. Базякз азначив, що проект Ліги сходу Європи, вироблений групою рос. с.-рів, абсолютно не можна трактувати серьозно. п. Добровольський одмітив, що головним моментом в стосунках українсько-російських є момент економічний, а його розрішення може бути тільки при допомозі боротьби. п. Чикаленко спростував твердження докладчика про те, що ніби Росія буде боротися за багатства України, і азначив, що Росія сама посідає

незвичайні багатства, але тільки не може сама їх експлуатувати.

В останньому слові докладчик зазначив, що його доклад є тільки побіжним оглядом і що не можна вважати висловлені по сей день рвоянами думки відносно України усталеними, але головний зміст їхній вже відомий, — це боротьба проти укр. державної ідеї.

— Українська бібліотека в Омекурі. 1924 року Українською Громадою в Омекурі, незабаром по приїзді першої партії, було куплено від п. Х. біля сотні книжок річного змісту за невеличку зовсім суму. Цю бібліотеку було доручено одному з членів Громади, який і став першим завідуючим цієї новозаснованої бібліотеки. На початок березня 1925 р. бібліотека зростає до 150 книжок, здебільшого подарованих громадянами. Пізніше з огляду на розклад Громади, бібліотека відокремлюється і провадить цілком самостійне життя, незалежне на далі від тих чи інших громадських уступовань. Нарешті вона переноситься з помешкання, відведеного їй зовсім безкоштовно п. Шведляйном, в помешкання Hotel des Ouvriers, яке було відведене їй дирекцією заводу на спільне прохання українців, що містилися в отелю та завдяки прихильному відношенню старшої сестричериці, що завідувала отелем. Тут бібліотека стає на твердий ґрунт і провадить свою культурну працю в укр. місцевій колонії, а за відсутністю Громади бере на себе ініціативу у всіх громадських справах. За свої гроші бібліотека оздоблює помешкання, купує прапор, образи суто укр. стилю то-що; набуває книжки та виписує часописи. На 1 січня 1926 р. стан бібліотеки виносить вже 272 назви (примірників багато більше). На протязі 1926 року в читальні для послуг читачів були слідувачі часописи: «Діло», «Наше Життя», «Українське життя», «Послѣднія Новости», «Парижский Вестник». Часом було видно «Дзвін», «Наша Громада», «Січ», «Українська Нива», що давалися поодинокими

особами безкоштовно. З журналів були: «Світ», «Зиз», «Тризуб», «Наша Бесіда», «Стара Україна», «Нова Україна», «Червоний шлях», «Студентський Вістник». По-за журналами книжок на протязі року було куплено всього на 43 фр. (Правда, багато було подаровано читачами). Це тоді, коли на часописи витрачено 456 фр. 50 с., а на журнали 441 фр. 50 с. Прибуток за 1926 рік виносить 1. 181 фр. 55 с., витрати виносилі 1. 040 фр. 85 с. Стан читальні на 1 січня 1927 року виносив 372 назви. Користувалися книжками, на протязі всього часу існування читальні-бібліотеки 86 чоловік, котрі прочитали в загальній кількості 898 книжок, з цієї кількості на 1926 р. припадає 652 книжки, прочитаних 44 чол. Треба зазначити, що часописами і журналами користуються не тільки ті, що платять певні гроші на удержання, але й особи, які платять тільки частково, або й зовсім не платять. Але на це явище, на жаль, мало звертається уваги. Зріст зацікавлення українською книжкою, шоденником, журналом робить своє, як також і пристосування читальні до вимог читачів (поскільки це можливо в сучасному робітничому життю). Треба тільки побажати, що ця культурно-освітня установа продовжувала свою працю, поширюючи і поліпшуючи її, а громадянам треба звернути на неї належну увагу і піддержати її матеріально, пам'ятаючи, що прочитавши часопис чи журнал, треба внести гроші, щоб і иншим теж можна було б зайти й прочитати щось нового, якусь нову укр. книжку, а ці книжки зараз коштують не аби які гроші. Звернувши увагу на помешкання читальні, котре в той же час служить і для інших цілей (для курсів франц. мови; співанок, зборів, клубу), треба підкреслити, що воно удержується в стані не зовсім відповідному своєму призначенню (клубу, читальні, класу). При доброму бажанні громадян, що використовують це салию, можна не аби як її прикрасити. Маємо відомості, що в скорому часі ця салия має бути уюряджено-

вана, на що збератимуться гроші зо всіх осіб, які користуються нею і побажають внести на цю мету і свій гріш. Закінчуючи цю замітку, можна зазначити, що вже на початку цього нового року читальня-бібліотека поповнилась новими книжками біля 15-20 книжок і має поки-що біля 20 чол. читачів. Невдячна праця тільки припадає на завідуючих бібліотекою; для неї треба відривати час, який міг би бути використаний для спочинку чи розважк, і чим більше тратиться ними на це часу, тим більше ми му-стимо бути їм вдячні за проведену працю і нею не нехтувати.

— Концерт В. Ємця в Омекурі. 2 березня в помешканні Укр. Громади відбувся концерт відомого бандуриста п. Ємця. Перед початком концерту п. Ємець прочитав маленький, але змістовний реферат про бандуру, її походження, назву, поступовий розвиток та переслідування її царським урядом російським, занепад та відродження цього нашого національного музикального інструменту, яке було може одною з перших ластівок нашого національного відродження в початку біжучого століття. Про самий концерт казати нема чого, слів нема, щоб висловити захоплення присутніх грою. Плаче бандура за Морозенком, славним козаченьком, і собі плакати хочеться. Заграв метелицю, і очі у кожного заблищать,

ноги мильоволі починають рухатись. Так володіти душею людини може тільки щось рідне в певних артистичних руках зн вія нашої пісні — душі українського народу. Слухаючи цей концерт, відчуваємо просто непереможне бажання зустрітиса із славним артистом десь на великих просторах України і там почути вже не сумних наших мелодій, а веселу побідну пісню вільного народу на вільній землі і там зустрінутись нам знову, як тут в Омекурі та спом'янути без зла сумні і далекі хвилини емігрантського життя.

У ПОЛЬЩІ.

Хворість ген. М. Безручка. З Варшави надійшла тривожна звістка, що тяжко захворів на запалення сліпої кишки ген. М. Безручко. Слабого перевезено до шпиталю, і як тільки дозволить стан здоровля йому, мають робити операцію. Несподівана звістка про слабість генерала М. Безручка занепокоїла всіх, хто знає генерала, і поважає його.

* * *

Поправка. В минулому числі «Тризубу» в хронікальній замітці про «Об'єднану Українську Громаду у Франції» трапилася помилка: в числі делегатів Громади на 4-ий з'їзд подано п. Горайна, тоді коли обрако було п. Антоценка.

З М І С Т

П а р и ж, неділя, 20 березня 1927 року — ст. 1. — М. Левицький. Федерация народів сходу Європи і політичні шулери — ст. 3. — О. Лотоцький. Зневажена справа — ст. 6. — І. Заташанський. Безробіття в СССР — ст. 11. — І. К. Підступне отруєння української душі (кінець) — ст. 14. — Н е м - Т у д о. «Нічто фантастическое» по В. В. Шульгину — ст. 20. — О b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 23. — Х р о н і к а. — Пам'яті Лінника — ст. 27. — У Франції — ст. 29. У Польщі — ст. 31.

ОБ'ЄДНАНА УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА

В суботу 19-го березня ц. р. о 8 год. вечора в помешканні
Громади 54, rue Mademoiselle.

відбудуться збори, на яких д-р Л. ЧИКАЛЕНКА прочитає
виклад на тему :

“ЖИДІВСЬКЕ ПИТАННЯ НА УКРАЇНІ”

Т Р И З У Б

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснова-
ний Вяч. Прокоповичем, виходить в 1927 році по старому що-неділі
в Парижі при участі тих самих співробітників.

Приймається передплата на 1927 рік.

Передплата : у Франції на рік — 120 фр., на півроку — 60 фр.,
на три місяці — 30 фр., на один місяць 12 фр.

В И Н Ш И Х К Р А І Н А Х :

	на	на
	3 місяці	одні місяць
Чехія	60 кор.	20 кор.
Польща	12 зл.	4 злоті
Румунія	360 леїв	120 леїв
Німеччина	12 р. м.	4 р. м.
Сполуч. Штати Пів. Америки	3 дол.	1 дол.
Канада	3 дол.	1 дол.

Журнал набувати можна в П а р и ж і : в книгарні В. Поволоцького
13 rue Bonaparte, Paris VI.

Крім того журнал передплачувати й набувати можна у представників
«Тризуб»: 1) В сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky-
0 E. 7-th Street, New-York City. 2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Banner,
man av. Winnipeg: Man. 3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche,
7. Bucarest. 4) В Чехословаччині — П р а г а : F. Slodecky, Horni Cerno-
sice u Prahy, Villa Krotochvil. П о д є б р а д и — Dr. Modest Levicky,
Bouckova, 225, Podedbrady. 5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Długa, 29
Hotel Polski, 9. W a r s z a w a.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.
Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО*